

Determining effective strategies to improve the quality of urban life with a Forward-looking approach (case study: Ardabil city)

Hamid Lotfollahian¹, Ata Ghafari Gilandeh^{2*}, Mohammadhasan Yazdani³

1- PhD Student in Geography and Urban Planning, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

2- Professor of Geography and Urban Planning, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

3- Professor of Geography and Urban Planning, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

Received: 22 September 2022

Accepted: 02 January 2023

Extended Abstract

Introduction

City and urbanization is considered one of the most important indicators of welfare and social and economic development, but its rapid growth due to excessive concentration of population can be manifested as a decrease in the quality of life in various urban areas. Therefore, the quality of urban life is one of the new approaches to urban issues, according to which urban designers and planners provide solutions to realize it, which shows serious actions in creating positive changes in the urban living environment. The rapid growth of population and migration in Ardabil city as the capital of the province has caused this city to experience unplanned growth and face many economic, social and environmental issues and problems like other cities in Iran. Measuring the quality of life in the areas of Ardabil city and planning to improve it with a forward-looking approach can help in evaluating policies, ranking places, developing management strategies and planning in the city. Therefore, the current research was conducted to measure the current state of the quality of life in the areas of Ardabil city and provide effective key strategies in improving the quality of urban life with a forward-looking approach.

Methodology

In order to evaluate and rank the quality of life in the five regions of Ardabil, TOPSIS and ANP models have been used. Also, in order to determine effective key strategies in improving quality of life indicators with a forward-looking approach, the effective drivers and relative importance of each of the indicators were determined through a questionnaire and using the Delphi method by urban planning and planning experts. MICMAC software has been used to determine effective indicators and their relative importance.

Results and Discussion

According to the results obtained from the TOPSIS technique, region 5 of Ardabil city has the highest score of very favorable condition, region 1 is favorable, region 4 of Ardabil city has an average quality of life. The last rank is assigned to the 3rd and 2nd regions of Ardabil city, respectively, which have very unfavorable quality of life indicators. Among the 40 investigated factors, 15 important influential variables have been selected as key factors effective in improving the quality of life in the urban areas of Ardabil. Examining the influence of direct

* . Corresponding Author (Email: a_ghafarigilandeh@uma.ac.ir)

Copyright © 2023 Journal of Geography. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

and indirect relationships of variables indicates that all 15 indicators mentioned in direct effects have been repeated in the indirect effects exactly and with little shift in rank, which indicates the validity, accuracy of calculations and their reliability. Based on this, in order to improve the quality of life in the urban areas of Ardabil, planning and foresight in the form of 15 key effective factors can play a vital role.

Conclusion

The results of the research showed that fifteen key indicators of "satisfaction with the amount of income, creation of employment for different classes, fair distribution of income and reduction of poverty among different classes of society, increase of local security and timely provision of police services, people's satisfaction with their place of residence, Strengthening the local identity, providing sports services and facilities (sole, sports lawns, etc.) in the neighborhood, satisfaction with access and proper placement of trash cans, satisfaction with health and treatment costs, creating a safe neighborhood in terms of theft, evil and..., creating optimal public transportation infrastructure to serve citizens, organizing sidewalks for the elderly and disabled, disposing of high-quality urban sewage, providing up-to-date garbage collection systems and being satisfied with one's mental health in the space and urban environment" Future planning with a forward-looking approach plays a vital role in improving the quality of life in the urban areas of Ardabil. Therefore, it is suggested to the trustees and executive officials of Ardabil city to pay more attention to 15 key strategies in the implementation of future programs with a forward-looking approach to improve quality of life indicators in urban areas of Ardabil, especially in urban areas 2 and 3 of Ardabil city, which have a very unfavorable situation.

Keywords: Quality of urban life, Ardabil, foresight

تعیین راهبردهای مؤثر جهت ارتقای کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده نگری (مورد مطالعه: شهر اردبیل)*

حمید لطف اللهیان - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
عطا غفاری گیلانده^۱ - استاد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
محمدحسن یزدانی - استاد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۳۱

چکیده

برنامه‌ریزی شهری علاوه بر توجه به اهداف کالبدی باید به نیازهای کیفی مردم شهر پاسخ گوید. در این راستا هدف اصلی پژوهش حاضر سنجش وضعیت کنونی سطح کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل و ارائه راهبردهای کلیدی مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری است. روش پژوهش حاضر بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی - پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه ساکنان و شهروندان شهر اردبیل می‌باشد که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده و فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۴ نفر محاسبه شده است. شاخص‌های موردنظر جهت تحلیل کیفیت زندگی شهری شامل شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، ایمنی و امنیت، سلامت و بهداشت، آموزشی، حمل‌ونقل و کیفیت زیست‌محیطی است. در این پژوهش جهت ارزیابی وضعیت موجود شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری اردبیل میانگین داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها برای هر شاخص، وارد مدل تاپسیس شد. نتایج حاصل از مدل تاپسیس نشان داد که منطقه ۵ شهر اردبیل به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی از وضعیت بسیار مطلوبی، منطقه ۱ از وضعیت مطلوب، منطقه ۴ از وضعیت متوسط و دو منطقه ۳ و ۲ شهر اردبیل از وضعیت بسیار نامطلوبی برخوردار می‌باشند. برای تعیین راهبردهای مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری، داده‌ها وارد نرم‌افزار MICMAC شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که پانزده شاخص کلیدی در برنامه‌ریزی‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری در راستای ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل نقش حیاتی دارند. با توجه اهمیت بحث ایجاد شهر پایدار که یکی از مؤلفه‌های مهم آن ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری است، به متولیان و مسئولین اجرایی شهر اردبیل پیشنهاد می‌گردد در اجرای برنامه‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری اردبیل به‌ویژه در مناطق شهری ۲ و ۳ شهر اردبیل که از وضعیت بسیار نامطلوبی برخوردارند، اهتمام بیشتری به ۱۵ راهبرد کلیدی داشته باشند.

واژگان کلیدی: کیفیت زندگی شهری، اردبیل، آینده‌نگاری

* مقاله مستخرج از رساله دکتری آقای لطف اللهیان به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه محقق اردبیلی می‌باشد.

مقدمه

شهر و شهرنشینی خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود اما رشد شتابان آن به دلیل تمرکز بیش از حد جمعیت، می‌تواند سرانه برخورداری از بسیاری امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود (Wann-Ming, 2019: 275؛ کاظم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۴؛ نقدی و بابایی، ۱۳۹۴: ۳). این مسئله در شهرهای کشورهای در حال توسعه که افزایش جمعیت شهرها، در بیشتر مواقع ناخواسته و بدون برنامه‌ریزی به وقوع پیوسته است بسیار مشهود است (موسوی و باقری کشکولی، ۱۳۹۱: ۹۷). در حقیقت دهه ۱۹۶۰ میلادی بیشتر کشورها در مباحث مرتبط با کیفیت زندگی با چالش‌ها و مسائل بسیاری روبرو شدند. آلودگی‌های زیست‌محیطی، آسیب‌های اجتماعی، نابرابری فرصت‌های زندگی، حاشیه‌ای شدن گروه‌های اجتماعی و فشار و استرس روانی که امروزه به‌عنوان طرد و محرومیت اجتماعی شناخته می‌شود، به‌ویژه گروه‌های مهاجر، کاهش تحرک‌های اجتماعی درون شهری بر اثر فقر و ریسک‌های متعدد اجتماعی فزونی گرفت (De Guimarães et al, 2020: 5؛ Murgs & Klobucnik, 2018: 184؛ امین مظفری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۳). از این رو بسیاری از کارشناسان و صاحب‌نظران مسائل توسعه در رشته‌های مختلف، به نقد و ارزیابی هدف‌های رشد و توسعه اقتصادی پرداختند و بر اولویت هدف‌های اجتماعی توسعه و کیفیت خدمات و کالاها و مناسب بودن آنها با نیازها و شرایط زندگی مردم تأکید نمودند. از آنجاکه آسایش و رفاه انسان‌ها هدف توسعه محسوب می‌شود، می‌توان گفت که ارتقای کیفیت زندگی هم‌زمان هم نتیجه و هم فرآیند توسعه می‌باشد (حسینی امین و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۲۴). برخلاف استاندارد زندگی که مفهومی اغلب اقتصادی است، کیفیت زندگی عواملی چون شرایط اجتماعی زندگی، وضعیت محیط طبیعی، میزان مشارکت مردم در سرنوشت خود، دسترسی به بهداشت و مراکز تفریحی، نظام آموزشی و احساس امنیت اجتماعی را شامل می‌شود (Farouh et al, 2013: 87؛ راسخ، ۱۳۹۱: ۲۵). بنا به تعریف سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی درک افراد از موقعیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می‌کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت‌هایشان است (امیری مجد و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۹؛ Pereira & Canavarro, 2015: 184). پس موضوعی کاملاً ذهنی بوده و توسط دیگران قابل مشاهده نیست و بر درک افراد از جنبه‌های مختلف زندگی استوار است (Bonomi et al, 2000: 5)؛ بنابراین کیفیت زندگی شهری یکی از رویکردهای جدید به مسائل شهری است که به‌موجب آن طراحان و برنامه‌ریزان شهری راهکارهایی جهت تحقق آن ارائه می‌دهند که نشان از اقدامات جدی در خلق تغییرات مثبت در محیط زندگی شهری است (بحرینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۱). چراکه مطالعه کیفیت زندگی راهی بین مسئولان محلی و شهروندان برای تعاملی سازنده که منجر به تفسیر و بحث در مورد موضوعات کلیدی مؤثر بر زندگی مردم می‌شود، باز می‌کند و یکی از مهم‌ترین اهداف مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری، شناخت نیازمندی‌ها و دسترسی عادلانه همه گروه‌ها و محلات به امکانات و مزایای شهری است (باستانیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۷). کیفیت زندگی سازه‌ای متشکل از ابعاد گوناگون است؛ بعد فردی، پنداشتی از چگونگی گذران زندگی و بعد کلی، کیفیت موقعیت‌های زندگی شامل محیط پیرامونی یا فرهنگ در یک جامعه معین است. از منظری دیگر کیفیت زندگی در دو سطح خرد (فردی، ذهنی) و کلان (اجتماعی، عینی) مطالعه می‌شود. سطح خرد شامل ادراکات کیفیت زندگی، تجارب و ارزش‌های فرد و معرف‌های مرتبط مانند رفاه، خوشبختی و رضایت از زندگی است و سطح کلان شامل درآمد، اشتغال، مسکن، آموزش و پرورش و سایر شرایط زندگی و محیط است (خادمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۷). در مجموع می‌توان گفت که کیفیت زندگی شهری مفهومی دست‌نیافتنی و چالش‌برانگیز است که غالباً با مفاهیم رفاه، رضایت

شخصی از زندگی، رضایت مسکونی، پایداری شهری و شادی ترکیب می‌شود (Papachristou & Rosas-Casals, 2019: 194؛ نریمانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۶؛ حاجلو، ۱۳۹۴: ۳۸).

از مهم‌ترین ویژگی‌های جهان امروزی و شهرهای قرن بیست و یکم پیچیدگی، عدم قطعیت، تغییرات شدید، درهم-تیدگی و عدم امکان پیش‌بینی دقیق است که یک نگاه نو برنامه‌ریزان را برای حل مسائل شهری می‌طلبد. با افزایش تغییرات و دگرگونی‌ها در اواخر هزاره دوم و ظهور پیاپی مسائل جدید در جامعه جهانی، اتکا به روش‌های برنامه‌ریزی مبتنی بر پیش‌بینی، جوابگوی نیاز مدیریت کلان کشورها نبوده و سبب سنگین عدم قطعیت‌ها و ظهور رویدادهای ناپیوسته، وضعیت را به گونه‌ای دگرگون کرده بود که پیش‌بینی آینده در دنیای پر تحول برای برنامه‌ریزان، امری مشکل به نظر می‌رسید. عدم توانایی در پیش‌بینی دقیق آینده و همچنین پیچیدگی‌های ناشی از تغییرات روزافزون باعث شد تا محققان از قابلیت‌های دانش نوظهور آینده‌پژوهی بهره برده و آینده‌نگاری را وارد بطن فعالیت‌های برنامه‌ریزی و پیش‌بینی تحولات علمی و فناوری کنند (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۷). برای فائق آمدن به سردرگمی‌ها در پیش‌بینی آینده مطلوب، تکنیک‌های زیادی جهت کشف آینده ظهور کردند که از جمله آنها رویکرد آینده‌نگاری است (سنائی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۹). آینده‌نگاری در حوزه برنامه‌ریزی و کاربست آن در فرایند تدوین طرح‌های توسعه شهری به منظور پاسخگویی سریع به ریسک بالای برنامه‌ریزی و پیچیدگی‌های سیستم-های شهری می‌باشد (دادفر و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۰).

رشد سریع جمعیت و مهاجرت در شهر اردبیل به عنوان مرکز استان موجب شده تا این شهر رشد بی‌برنامه‌ای را تجربه کند و به مانند دیگر شهرهای ایران با مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بسیاری روبرو شود. سنجش کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل و برنامه‌ریزی جهت ارتقای آن با رویکرد آینده‌نگری می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی در شهر کمک کرده و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع را برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری به منظور ارتقاء سطح کیفی زندگی شهروندان را تسهیل سازد. همچنین یافته‌های حاصل از بررسی کیفیت زندگی در محلات شهر اردبیل می‌تواند برای بازشناسی استراتژی‌های سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده مورد استفاده قرار گیرد؛ بنابراین سنجش کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل جهت هدایت، کنترل و توسعه پایدار و تأمین نیازهای اساسی شهر از ضرورت و اهمیت خاصی برخوردار است. بر این اساس پژوهش حاضر برای سنجش وضعیت کنونی سطح کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل و ارائه راهبردهای کلیدی مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری انجام شده است. با توجه به مطالب بیان شده این پژوهش به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد: کدام مناطق شهر اردبیل به لحاظ شاخص-های کیفیت زندگی در شرایط مطلوبی و نامطلوب قرار دارند؟ راهبردهای کلیدی مؤثر جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری در مناطق شهر اردبیل کدامند؟ بررسی مطالعات انجام شده در زمینه کیفیت زندگی در ایران نشان می‌دهد که توجه ویژه به این سازه و ورود آن به عنوان یک حوزه تحقیقاتی خاص در مطالعات علمی کشور به اوایل دهه ۱۳۷۰ بازمی‌گردد. تا پیش از این دهه مؤلفه‌های مختلف کیفیت زندگی در تحقیقات متعددی مورد استفاده قرار گرفته‌اند ولی نمی‌توان این مؤلفه‌ها را به عنوان سازه کیفیت زندگی قلمداد کرد. به دلیل اینکه مؤلفه‌های به کار گرفته شده قابلیت پوشش بخش‌های مختلف سازه کیفیت زندگی را ندارند (غفاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۰). در ادامه به برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع اشاره می‌شود. نظم‌فر و محمدی (۱۳۹۶) جهت سنجش کیفیت زندگی شهری محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل از شاخص‌های رضایت از محله، روابط اجتماعی، بهزیستی فردی و رفاه

اجتماعی، ارتباطات (حمل و نقل)، اقتصاد، دسترسی، امنیت، محیط زیست و مسکن استفاده کردند که نتایج حاکی از تفاوت معنادار بین محلات از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی می‌باشد. بریاجی و همکاران (۱۳۹۸) با تحلیل کیفیت زندگی شهری و تفاوت‌های فضایی در مناطق ۱ و ۱۹ کلان‌شهر تهران به این نتایج دست یافتند که بین دو منطقه ۱ و ۱۹ تهران تفاوت‌های فضایی ناشی از تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی موجود در بین دو منطقه است و همین امر سبب تفاوت‌هایی در کیفیت زندگی ساکنان دو منطقه شده است. احدنژاد و نجفی (۱۳۹۹) با شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده کیفیت زندگی سکونتگاه‌های شهری با تأکید بر کاربرد آینده‌پژوهی به این نتایج دست یافتند که وضعیت پراکندگی متغیرهای مؤثر بر وضعیت آینده کیفیت زندگی سکونتگاه‌های شهری متفاوت است. در محله اسلام‌آباد وضعیت سیستم ناپایدار بوده و بیشتر متغیرها در اطراف محور قطری صفحه پراکنده شده و درحالی‌که در محله کارمندان توزیع متغیرها از شکل سیستم پایدار تبعیت کرده و متغیرها تا حدودی به شکل L پراکنده‌اند. یوسف‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان بازآفرینی فضاهای شهری با رویکرد کیفیت زندگی در منطقه ۱۵ تهران به این نتایج دست یافتند که در تحلیل تأثیرات مؤلفه‌های بازآفرینی بر مؤلفه‌های کیفیت زندگی بیشترین تأثیر در بازآفرینی با بعد کالبدی مؤلفه‌های « دسترسی به خدمات» و «ساختمان‌ها» و «شبکه اتصالات جاده‌ای و دسترسی بزرگراه شهری» به ترتیب رتبه اول تا سوم بوده است. سلیمی‌راد و همکاران (۱۴۰۰) با ارزیابی و تحلیل مؤلفه‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری زاهدان نشان دادند که کیفیت زندگی در مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. در این زمینه، منطقه یک در وضعیت مطلوب‌تری نسبت به مناطق دیگر قرار داشت و منطقه چهار دارای پایین‌ترین سطح از کیفیت زندگی در مناطق پنج‌گانه مورد مطالعه بود. قادری و همکاران (۱۴۰۰) با تحلیل توزیع فضایی شاخص‌های ترکیبی کیفیت زندگی شهری با استفاده از تکنیک‌ها و مدل‌های DIMTEL و VIKOR به این نتایج دست یافتند که همه شاخص‌های بعد اقتصادی، تأثیرگذار هستند. از بین چهار شاخص، بعد اجتماعی ۳ شاخص تأثیرگذار و فقط یک شاخص (خدمات آموزشی) تأثیرپذیر می‌باشد، همچنین از بین ۳ شاخص، بعد زیست‌محیطی همگی تأثیرپذیر و از بین شاخص‌های کالبدی فقط شاخص (مسکن) تأثیرگذار و بقیه تأثیرپذیر می‌باشد. شاهین (۱۴۰۰) با ارزیابی سطح کیفیت زندگی شهری در شهرک منظره خمینی‌شهر به این نتایج دست یافت که بیشترین امتیاز به عامل دسترسی به پایگاه‌های ضروری شهری شامل متغیرهای دسترسی به مراکز تجاری، جایگاه‌های سوخت و پایگاه‌های نیروی انتظامی و کمترین امتیاز به عامل توان مالی ساکنین شامل قیمت زمین، مسکن و اجاره‌بها اختصاص یافته است. همچنین گاوریلیدیس^۱ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «شاخص کیفیت چشم‌انداز شهری برنامه‌ریزی برای ارزیابی مناظر شهری و بهبود کیفیت زندگی» معتقدند امروزه گسترش مناطق شهری، دسترسی مردم به امکانات مدرن و زیرساخت‌های شهری افزایش یافته، اما کیفیت زندگی به علت عدم تعادل اجتماعی مشخص در شهرهای بزرگ کاهش یافته است. بیالووسکا^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان کیفیت زندگی در شهرها، نظرسنجی ۴۱ هزار نفر از مردم ۷۹ شهر اروپایی را ارائه می‌دهد که تجزیه و تحلیل ارتباطات بین ویژگی‌های شهروندان، محله‌ها و شهرها و رضایت از زندگی در یک شهر را فراهم می‌کند. یافته‌ها نشان داد که رضایت از زندگی در شهر بسیار متفاوت است. در شهرها و در سراسر اروپا. نارضایتی از حمل و نقل عمومی، امکانات فرهنگی، دسترسی به رسانه‌های خرده‌فروشی، فضای سبز، کیفیت هوا، اعتماد مردم، اداره دولتی به‌طور

^۱ Gavrilidisa

^۲ Białowolska

مطلوب به نارضایتی از زندگی در یک شهر کمک می‌کند. فاریا^۱ و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان «ترکیب نقشه برداری شناختی و MCDA برای بهبود کیفیت زندگی در مناطق شهری» انجام دادند. این مطالعه به دنبال غلبه بر برخی از محدودیت‌های رایج‌تر روش‌های ارزیابی فعلی، با ترکیب نقشه‌برداری شناختی و اندازه‌گیری جذابیت با یک روش ارزیابی مبتنی بر طبقه‌بندی (MACBETH)، برای ایجاد یک سیستم ارزیابی آگاهانه‌تر، منسجم‌تر و شفاف‌تر است. چارچوب نتیجه‌گیری و کاربرد آن، هم توسط کارشناسان هیئت شرکت‌کننده و هم نماینده گروه پارلمانی حزب اکولوژیست پرتغالی «The Greenins» تأیید شد. مزایا و محدودیت‌های چارچوب این پژوهش نیز موضوع تجزیه و تحلیل و بحث است. شایان‌ذکر است که کل فرایند یک موضع سازنده را ایجاد می‌کند و این امکان را می‌دهد تا هر دو عنصر عینی و ذهنی در چارچوب تصمیم‌گیری ترکیب شوند. بیاگی^۲ و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان «کیفیت زندگی شهری و توانایی‌های شهری» انجام دادند. در این پژوهش ساکنان یک شهر ایتالیایی از طریق مصاحبه ساختاری چهره به چهره مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج پژوهش نشان داد که در کار حاضر، درک ساکنین از کیفیت زندگی به ویژگی‌های شخصی، وجود امکانات (مصنوعی و طبیعی) و استفاده واقعی از این امکانات بستگی دارد. ولنیاک و کوالاسکا^۳ (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان سطح کیفیت زندگی در شهر و نظارت بر آن انجام دادند. این مقاله نتایج تجزیه و تحلیل مربوط به اندازه‌گیری کیفیت زندگی ساکنان شهری در لهستان و روش‌های مورد استفاده برای این نظارت را ارائه می‌دهد. تحلیل‌ها نشان داد که اجرای استاندارد ISO ۳۷۱۲۰ به بهبود کیفیت زندگی در شهر کمک می‌کند. پدیده مشاهده‌شده به‌ویژه در زمان توسعه مفهوم یک شهر هوشمند مهم است. به عبارتی هرچه یک شهر هوشمندتر می‌شود، داده‌ها را در مورد کیفیت زندگی بیشتر و آسان‌تر جمع‌آوری می‌کند. گورلیچ و ریگ^۴ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان رتبه‌بندی کیفیت زندگی شهرهای اسپانیا به این نتایج دست یافتند که در اسپانیا شهرهای بزرگ در شرایط اجتماعی - اقتصادی رتبه بهتری نسبت به سایر شهرها دارند. در این پژوهش ۷۳ شهر اسپانیایی بر اساس ۳۵ شاخص فردی که سه جنبه اساسی کیفیت زندگی شامل عملکرد اجتماعی - اقتصادی، شرایط زیست‌پذیری عمومی و وضعیت سلامت ساکنان رتبه‌بندی شد. نتایج این مقاله رویکرد متعارف جبران‌پذیری را در میان ابعاد مختلف کیفیت زندگی به نفع رویکرد غیر جبران‌پذیری رد کرد. مطالعه پیشینه پژوهش حاکی از آن دارد که اکثر مطالعات در ارتباط با سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی صورت گرفته است. نوآوری پژوهش حاضر این است که علاوه بر سنجش کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل، راهبردهای کلیدی مؤثر جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری در مناطق شهر اردبیل را ارائه نموده است.

مبانی نظری

برای حل مشکلات و ارتقاء ابعاد کیفی زندگی انسان، مفهومی با عنوان «کیفیت زندگی» از سوی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در سطوح بین‌المللی و ملی مطرح شده که در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. این مفهوم برای نخستین بار در سال ۱۹۹۶، در کتاب «شاخص‌های اجتماعی» توسط ریموند بائر^۵ مطرح شد (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱۹؛ قربانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱). کیفیت زندگی در یک شهر از بنیادی‌ترین شاخص‌های توسعه به‌خصوص

^۱ Faria

^۲ Biagi

^۳ Wolniak & Kowalska

^۴ Goerlich & Reig

^۵ Raymond Bauer

توسعه انسانی محسوب می‌شود که می‌تواند نقش بسزایی در افزایش رقابت‌پذیری منطقه‌ای و شهری داشته باشد (Alberti & Giusti, 2012:264). نتایج حاصل از مطالعات کیفیت‌زندگی برای اهدافی از قبیل ارزشیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، فرموله کردن استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به‌منظور درک و اولویت‌بندی مشکلاتی که اجتماعات با آنها مواجه هستند، استفاده می‌شود (Rezvani et al, 2013: 204). رویکردهای مربوط به کیفیت زندگی در یک تقسیم‌بندی کلی به دودسته توصیفی و تبیینی تقسیم می‌شوند. رویکردهای توصیفی، رابطه کیفیت زندگی را با متغیرهایی چون جنس، سن و سواد بررسی می‌کنند و مسئله محوری آنها، سنجش کیفیت زندگی بر اساس متغیرهای زمینه‌ای است، اما رویکردهای تبیینی معطوف به شناخت عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی، اعم از عوامل عینی و ذهنی هستند (Potter et al, 2012: 782). لیو^۱ سه رویکرد را در بررسی مفهوم کیفیت زندگی ارائه می‌دهد:

- ❖ تعریف کیفیت زندگی بر اساس عناصر تشکیل‌دهنده آن مانند شادکامی، رضایتمندی، ثروت و سبک زندگی.
- ❖ تعریف کیفیت زندگی از طریق به‌کارگیری شاخص‌های عینی و ذهنی اجتماعی مانند تولید ناخالص داخلی، بهداشت، شاخص رفاه، شاخص آموزش.
- ❖ تعریف کیفیت زندگی بر اساس تعیین متغیرها یا عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی و توجه به زمینه‌ها و شرایطی که در آن سطح کیفیت زندگی تأمین می‌شود (Liu, 1996: 5).

همچنین، بر اساس تحقیقاتی که درباره کیفیت زندگی انجام شده است می‌توان چنین برداشت کرد که سه رویکرد (که دو رویکرد آن کاملاً مجزا است) در کشورهای مختلف دنیا به وجود آمده است:

رویکرد اول: اسکاندیناویایی؛ این رویکرد، رویکردی است که در اکثر کشورهای اروپایی به‌ویژه کشورهای اسکاندیناوی طرفدار دارد و جان درینوسکی^۲ و ریچارد تیتیموس^۳ آنرا ابداع کرده‌اند. در این رویکرد بر شرایط عینی زندگی و معرف‌های مرتبط به آن تأکید شده است و کیفیت زندگی افراد درگرو تأمین نیازهای اولیه زندگی است. **رویکرد دوم: آمریکایی؛** در بیشتر تحقیقاتی که در کشور آمریکا روی کیفیت زندگی انجام شده است، محققان بیشتر به تجارب ذهنی افراد از زندگی‌شان توجه کرده و بر معرف‌های ذهنی تأکید کرده‌اند. از اثرگذاران بر این رویکرد می‌توان به روانشناس اجتماعی دبلیو. آی. توماس^۴ اشاره کرد. در این رویکرد از رضایتمندی و خوشبختی به‌عنوان معرف‌های اصلی یاد می‌شود.

رویکرد سوم: ترکیبی؛ در کنار این دو رویکرد، رویکردی نیز وجود دارد که هم بر ابعاد عینی زندگی و هم ذهنی آن تأکید می‌کنند که برای نمونه می‌توان به روش‌های اقتصادی-اجتماعی ارزیابی کیفیت زندگی اشاره کرد (غیاثوند، ۱۳۸۸: ۲۴-۲۵).

1. Liu
2. Jan Drenowski
3. Richard Titmus
4. W.I.Thomas

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی - پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش ۵۲۹۳۷۴ نفر از ساکنان شهر اردبیل می‌باشد که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده و فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۴ محاسبه شد. در (جدول ۱) جمعیت و تعداد پرسشنامه‌های توزیع شده در مناطق پنج‌گانه اردبیل آورده شده است. شاخص‌های موردنظر جهت تحلیل کیفیت زندگی شهری شامل شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، ایمنی و امنیت، سلامت و بهداشت، آموزشی، حمل‌ونقل و کیفیت زیست‌محیطی است که در قالب ۳۹ گویه طراحی شده است (جدول ۲). در این پژوهش جهت ارزیابی و رتبه‌بندی کیفیت زندگی در مناطق پنج‌گانه اردبیل از مدل تاپسیس و برای تعیین اهمیت شاخص‌ها از مدل ANP استفاده شده است.

جدول ۱. جمعیت هر منطقه و میزان پرسشنامه

جامعه و نمونه	منطقه یک	منطقه دو	منطقه سه	منطقه چهار	منطقه پنج	کل
مساحت	۹۶۳۹۳۸۱	۲۲۸۵۸۸۰۸	۱۰۹۳۹۲۹۶	۸۵۷۸۸۰۱	۱۰۸۷۴۶۷۵	۶۲۸۹۰۹۶۲
جمعیت	۱۱۳۴۷۶	۱۱۰۵۸۹	۱۰۰۵۰۴	۱۰۲۸۱۲	۱۰۰۹۹۳	۵۲۹۳۷۴
تعداد پرسشنامه	۷۹	۷۸	۷۵	۷۷	۷۵	۳۸۴

منبع: (شهرداری اردبیل ۱۴۰۱)

در ادامه برای تعیین راهبردهای کلیدی مؤثر در ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی با رویکرد آینده‌نگری، پیشران‌های مؤثر و اهمیت نسبی هر کدام از شاخص‌ها، از طریق پرسشنامه و به روش دلفی توسط کارشناسان و متخصصین شهرسازی و برنامه‌ریزی تعیین شد. شاخص‌های مؤثر و اهمیت نسبی آنها برای استخراج راهبردهای کلیدی مؤثر در برنامه‌ریزی‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری جهت ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهر اردبیل وارد نرم‌افزار MICMAC شد. پس به تجزیه و تحلیل شاخص‌های موردپژوهش، راهبردهای کلیدی مؤثر و حیاتی در جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل استخراج شدند. در انتهای مباحث نیز لازم به ذکر است که شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش به شرح (جدول ۲) آورده شده است. این شاخص‌ها از تلفیق مدل‌ها و همچنین از مرور ادبیات نظری و نظرات کارشناسان این حوزه برگرفته شده است.

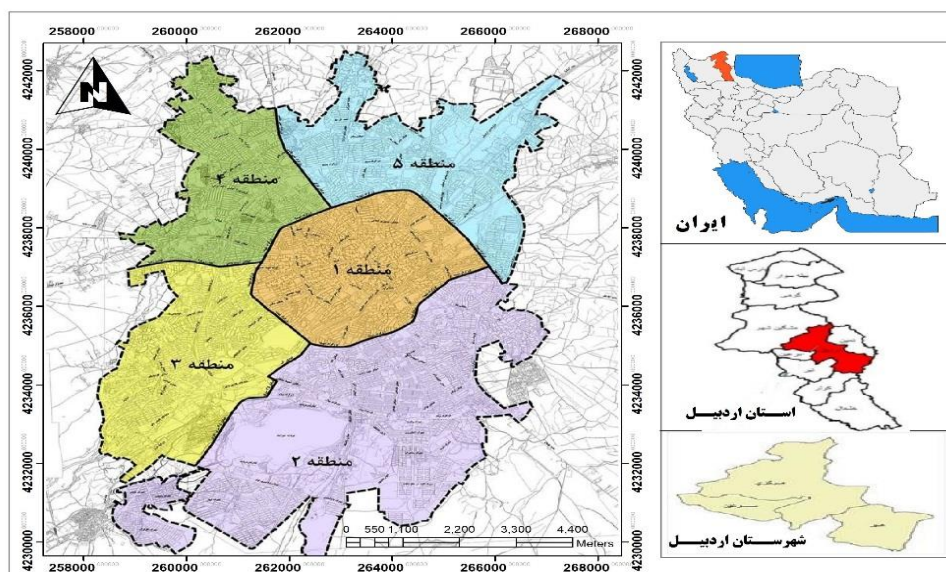
جدول ۲. شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

منبع	گویه	منبع	منبع	منبع
رضایی و آسیابانی، ۱۳۹۷	رضایت از درآمد	رضایت از امنیت	رضایت از کیفیت محیط زیست	رضایت از خدمات شهری
	وضعیت اشتغال	وضعیت نوازی و بازسازی با کمک‌های دولتی	وضعیت نوازی و بازسازی با کمک‌های دولتی	وضعیت نوازی و بازسازی با کمک‌های دولتی
	قدرت خرید	رضایت از قیمت زمین و مسکن	رضایت از قیمت زمین و مسکن	رضایت از قیمت زمین و مسکن
	رضایت از قیمت زمین و مسکن	رضایت نسبی از محله	رضایت نسبی از محله	رضایت نسبی از محله
	رضایت از قیمت زمین و مسکن	میزان رضایت از فاصله میان فقیر و غنی در شهر	میزان رضایت از فاصله میان فقیر و غنی در شهر	میزان رضایت از فاصله میان فقیر و غنی در شهر
اکبری و التیامی‌نیا، ۱۴۰۰	آگاهی از رخدادهای محله	احکامات حمل‌ونقل شهری	کیفیت پیاده‌روها برای عبور سالمندان و معلولان	تراکم پیاده‌روها هنگام عبور و مرور
	حس تعلق به محله	کیفیت پیاده‌روها برای عبور سالمندان و معلولان	کیفیت پیاده‌روها برای عبور سالمندان و معلولان	کیفیت پیاده‌روها برای عبور سالمندان و معلولان
	میزان اعتماد به افراد	تراکم پیاده‌روها هنگام عبور و مرور	تراکم پیاده‌روها هنگام عبور و مرور	تراکم پیاده‌روها هنگام عبور و مرور
علیزاده و محمدی،	وجود اماکن مذهبی در سطح محله	دسترسی به خدمات آموزش عمومی	دسترسی به خدمات آموزش عمومی	دسترسی به خدمات آموزش عمومی

۱۳۹۶	دسترسی آسان و به موقع کودکان و نوجوانان و نوجوانان به مدارس و محیط آموزشی	۱۴۰۰	خدمات و امکانات ورزشی در محله
قاسمی و نوری، ۱۳۹۵	گسترده‌ی میزان خدمات آموزشی در سطح محله	احدنژاد و همکاران، ۱۳۹۹	رضایت از فضای داخلی واحد مسکونی
	آلودگی صوتی ناشی از سروصدای		شرایط مربوط به واحد مسکونی
	کیفیت نحوه دفع فاضلاب شهری		چشم‌انداز شهری
	کیفیت جمع‌آوری زباله		رضایت از کیفیت خیابان‌ها و مسیرهای پیاده
	نظافت خیابان‌ها و فضاها و مکان‌های عمومی		نحوه دسترسی و جانمایی مناسب سطل زباله
درختکاری در سطح شهر	رضایت از سلامت روحی در محیط شهری	چاره‌جو و احمدی، ۱۳۹۹	رضایت از سلامت جسمی خود در محیط شهری
وجود مراکز جمع‌آوری زباله قابل بازیافت	میزان رضایت از هزینه‌های بهداشت و درمان		

محدوده مورد مطالعه

شهر اردبیل در موقعیت ۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه و ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه شمالی قرار گرفته است. این موقعیت از عرض جغرافیایی به علت فرونشینی توده‌های هوایی جزء مناطق خشک منطقه‌ای است که تحت تأثیر نوارهای پرفشار جنب حاره قرار دارد. شهر اردبیل یکی از کهن‌ترین شهرهای ایران به شمار می‌رود. فاصله سبلان تا شهر حدود ۴۰ کیلومتر است. بلندترین قله این کوه زیبا حدود ۴۸۱۱ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. ارتفاع شهر اردبیل از سطح دریا حدود ۱۳۵۰ متر است. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، دارای جمعیتی ۵۲۹۳۷۴ (در ۱۵۸۶۲۷ خانوار) نفر بوده است (شکل ۱).

شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه
منبع: (نگارندگان، شهردار اردبیل ۱۴۰۱)

بحث و یافته‌ها

در این پژوهش برای ارائه راهبردهای کلیدی مؤثر جهت ارتقای کیفیت زندگی شهری در مناطق شهر اردبیل، می‌بایست ابتدا وضعیت کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل مورد ارزیابی قرار گیرد. جهت ارزیابی کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل میانگین داده‌ها برای هر شاخص که از ۳۸۴ پرسش‌نامه استخراج شده بود وارد مدل تاپسیس شد تا ضمن ارزیابی اهمیت هر شاخص، مناطق شهر اردبیل نیز به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی رتبه‌بندی شوند. در مرحله

بعد با شناسایی مؤلفه‌های مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل که حاصل از تحلیل نتایج مدل تاپسیس بود، تعداد ۱۰۰ پرسشنامه طراحی و در اختیار برنامه‌ریزان و متخصصین شهری قرار داده شد تا به روش دلفی اهمیت مؤلفه‌های مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل را تعیین کنند. میانگین اهمیت نسبی هر مؤلفه با استفاده از نرم‌افزار MICMAC مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت در نهایت پیشران‌های کلیدی مؤثر در برنامه‌ریزی‌های آتی جهت ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهر اردبیل استخراج گردید.

برای رتبه‌بندی و ارزیابی وضعیت موجود کیفیت زندگی در مناطق شهری اردبیل از مدل تاپسیس استفاده شد. در این مدل گام اول، تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری است این ماتریس بر اساس شاخص و مکان تشکیل شده است؛ که در آن معرف ارزش گزینه i ام نسبت به شاخص j ام است (جدول ۳).

جدول ۳. ماتریس تصمیم‌گیری

شاخص / مناطق	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	جمع	جنر
اقتصادی	۱۲/۵۸	۱۱/۶۱	۱۱/۲۹	۱۲/۳۲	۱۳/۳۲	۶۱/۱۱	۷/۸۲
اجتماعی	۸/۵۰	۸/۱۴	۸/۷۵	۸/۷۹	۱۰/۱۶	۴۴/۳۴	۶/۶۶
فرهنگی	۴/۸۳	۴/۳۴	۴/۱۸	۴/۴۶	۴/۷۵	۲۲/۵۷	۴/۷۵
کالبدی	۶/۵۵	۵/۹۱	۶/۳۶	۶/۲۵	۶/۷۵	۳۱/۸۳	۵/۶۴
سلامت و بهداشت	۱۱/۸۶	۱۰/۹۷	۱۱/۰۶	۱۱/۵۹	۱۲/۵۱	۵۷/۹۹	۷/۶۲
امنیت و ایمنی	۱۶/۳۶	۱۳/۷۶	۱۴/۳۵	۱۵/۰۸	۱۷/۳۹	۷۶/۹۴	۸/۷۷
حمل و نقل	۶/۴۱	۵/۳۲	۵/۵۲	۵/۸۲	۶/۳۴	۲۹/۴۰	۵/۴۲
آموزش	۷/۳۷	۵/۸۷	۶/۲۵	۶/۵۳	۷/۲۲	۳۳/۲۳	۵/۷۶
کیفیت محیط‌زیست	۱۲/۸۲	۱۰/۹۹	۱۰/۸۳	۱۱/۸۹	۱۲/۸۴	۵۹/۳۷	۷/۷۱

منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

مرحله دوم مدل تاپسیس استاندارد کردن داده‌ها است. برای بی مقیاس کردن ماتریس تصمیم در روش تاپسیس از نرمالیزه کردن فازی استفاده می‌شود. مزیت این بی مقیاس سازی این است که خطی بوده و کلیه نتایج تبدیل به یک نسبت خطی می‌شوند. برای بی مقیاس سازی از رابطه (۱) استفاده شده است.

$$n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^n x_{ij}^2} \quad \text{رابطه ۱:}$$

مرحله سوم مدل تعیین وزن معیارها است. برای بیان اهمیت نسبی مؤلفه‌ها، باید وزن نسبی هر یک از مؤلفه‌ها مشخص شود که بدین منظور در این پژوهش از روش ANP استفاده شده است. نتایج حاصل از محاسبات ANP در جدول نشان داده شده است (جدول ۴).

جدول ۴. وزن شاخص‌های کیفیت زندگی شهری مناطق پنج‌گانه اردبیل

شاخص	اقتصادی	اجتماعی	فرهنگی	کالبدی	سلامت و بهداشت
وزن	۰/۱۷	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۱۲	۰/۱۴
شاخص	امنیت و ایمنی	حمل و نقل	آموزش	کیفیت محیط‌زیست	جمع وزن
وزن	۰/۱۳	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۱۸	۱

منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

در مرحله چهارم مدل فاصله i امین گزینه از گزینه ایده‌آل (بالاترین عملکرد هر شاخص) با استفاده از رابطه (۲) ایده‌آل مثبت تعیین می‌گردد:

$$A^+ = \{v_{\max 1}^+, v_{\max 2}^+, \dots, v_{\max n}^+\} \quad \text{رابطه ۲}$$

در مرحله پنجم مدل تاپسیس فاصله i امین گزینه از گزینه حداقل (پایین ترین عملکرد هر شاخص) با استفاده از رابطه (۳) حداقل تعیین می گردد (جدول ۵):

$$A^- = \{v_{\min 1}^-, v_{\min 2}^-, \dots, v_{\min n}^-\} \quad \text{رابطه ۳}$$

جدول ۵. بهترین و بدترین معیار کیفیت زندگی شهری

شاخص	اقتصادی	اجتماعی	فرهنگی	کالبدی	سلامت و بهداشت
ماکس	۰/۲۹۰	۰/۱۲۲	۰/۰۷۱	۰/۱۴۴	۰/۲۳۰
مین	۰/۲۴۵	۰/۰۹۸	۰/۰۶۲	۰/۱۲۶	۰/۲۰۲
شاخص	امنیت و ایمنی	حمل و نقل	آموزش	کیفیت محیط زیست	
ماکس	۰/۲۵۸	۰/۰۵۹	۰/۰۷۷	۰/۳۰۰	
مین	۰/۲۰۴	۰/۰۴۹	۰/۰۶۱	۰/۲۵۳	

منبع: (یافته های پژوهش ۱۴۰۱)

در مرحله ششم فاصله اقلیدسی هر یک از گزینه ها، از جواب های ایده آل مثبت و منفی مربوط به هر مؤلفه محاسبه می گردد.

$$D_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad \text{رابطه ۲}$$

$$D_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad \text{رابطه ۳}$$

در نهایت، رتبه بندی نهایی با توجه به رابطه زیر به دست می آید (جدول شماره ۴).

$$CL_i = \frac{D_i^-}{D_i^- + D_i^+} \quad \text{رابطه ۶}$$

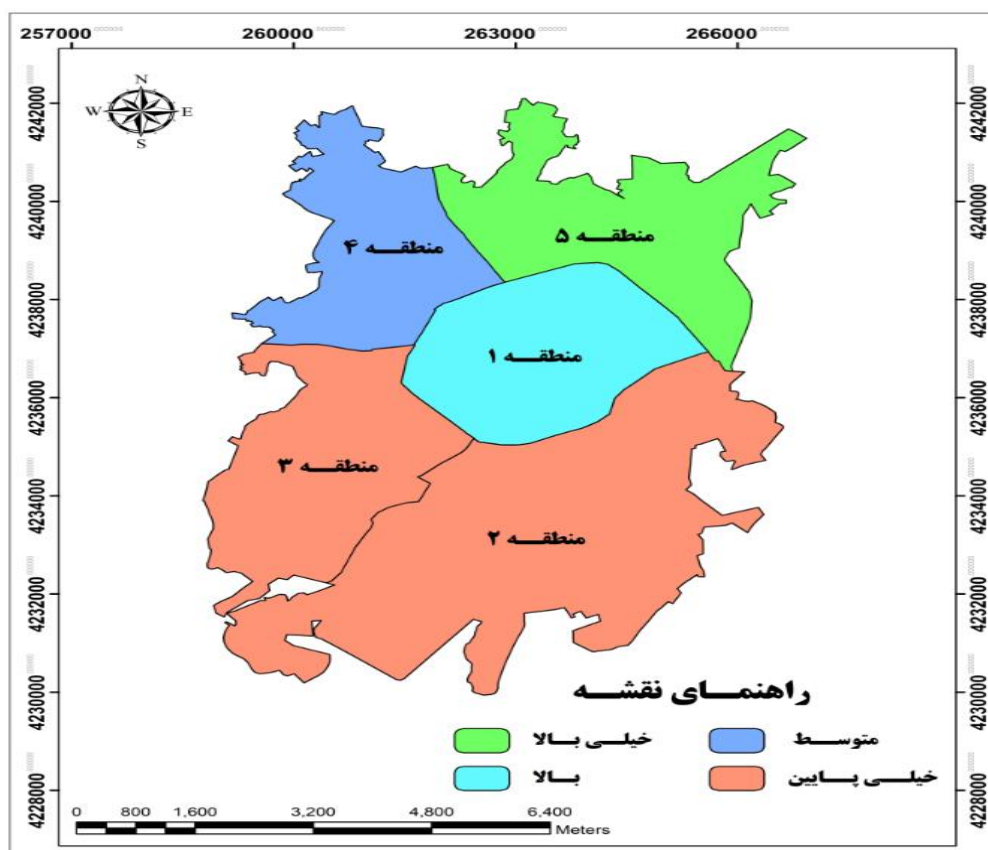
مرحله هشتم: رتبه بندی گزینه ها بر اساس میزان CL_i . میزان فوق بین $0 \leq CL \leq 1$ در نوسان است. در این راستا $CL_i = 0$ نشان دهنده بالاترین رتبه و نیز $CL_i = 1$ نشان دهنده پایین ترین رتبه است. بر اساس نتایج مدل تاپسیس منطقه پنج با CL_i برابر ۰/۹۷۹ در رتبه خیلی بالا، منطقه یک با CL_i برابر ۰/۶۹۲ در رتبه بالا، منطقه چهار با CL_i برابر ۰/۴۴۰ در رتبه متوسط و مناطق سه و دو با CL_i کمتر از ۰/۲۰۰ در رتبه خیلی پایین قرار دارند (جدول ۶).

جدول ۶. رتبه نهایی مناطق پنج گانه شهر اردبیل

مناطق	Di -	Di +	CLi	مناطق	رتبه بندی
منطقه ۱	۰/۰۷۳	۰/۰۳۲	۰/۶۹۲	منطقه ۵	خیلی بالا
منطقه ۲	۰/۰۰۸	۰/۰۹۱	۰/۰۸۳	منطقه ۱	بالا
منطقه ۳	۰/۰۱۶	۰/۰۸۷	۰/۱۵۳	منطقه ۴	متوسط
منطقه ۴	۰/۰۴۳	۰/۰۵۴	۰/۴۴۰	منطقه ۳	خیلی پایین
منطقه ۵	۰/۰۹۶	۰/۰۰۲	۰/۹۷۹	منطقه ۲	

منبع: (یافته های پژوهش ۱۴۰۱)

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از تکنیک تاپسیس، منطقه ۵ شهر اردبیل با کسب بالاترین امتیاز از وضعیت بسیار مطلوبی برخوردار است. بعدازاین منطقه، منطقه ۱ شهر اردبیل از کیفیت زندگی مطلوب، منطقه ۴ شهر اردبیل از کیفیت زندگی متوسط برخوردار هستند. رتبه آخر را به ترتیب دو منطقه ۳ و ۲ شهر اردبیل به خود اختصاص داده‌اند که از شاخص‌های کیفیت زندگی بسیار نامطلوبی برخوردار می‌باشند (جدول ۵ و شکل ۲).

شکل ۲. نقشه رتبه‌بندی مناطق پنج‌گانه شهر اردبیل
منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

بررسی‌های اخیر در مورد نارضایتی شهروندان از کیفیت محل زندگی مبین این مطلب است که در اغلب موارد برنامه‌ریزی‌های در راستای ارتقای کیفیت زندگی شهری به‌طور غیر مؤثر و غیرعلمی انجام گرفته است. این کاستی‌ها ضعف مدیریت در ساختار مدیریت شهری را پیش از پیش آشکار می‌نماید. برای ارتقای اصولی کیفیت زندگی در مناطق شهری، می‌بایست نسبت به آن برنامه‌ریزی قبلی و آینده‌نگری داشته باشیم. ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل تحت تأثیر نیروهای و پیشران‌های گوناگونی است. برای شناسایی عوامل تأثیرگذار ابتدا از طریق پرسشنامه به جمع‌آوری شاخص‌های اثرگذار در افزایش کیفیت زندگی شهر اردبیل پرداخته شد.

جامعه آماری پژوهش ۱۰۰ نفر از کارشناسان و مسئولین متخصص در زمینه شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری بودند. در این مرحله از کارشناسان شهرسازی و مسئولین شهری خواسته شده که به روش دلفی اهمیت نسبی مهم‌ترین عوامل کلیدی در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل را تعیین نمایند. با توجه به جامعه نمونه در حوزه کیفیت زندگی مهم‌ترین عوامل کلیدی در راستای ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل انتخاب شدند (جدول ۷).

جدول ۷. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر همدیگر

ردیف	متغیر	اثرات غیرمستقیم				متغیر	ردیف	اثرات مستقیم			
		میزان تأثیرپذیری	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری	میزان تأثیرگذاری			میزان تأثیرپذیری	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری	میزان تأثیرگذاری
X1	رضایت از میزان درآمد	۱۱۷	۷۰	۶۲۹۲۰۸	۳۸۳۶۸۴	X21	افزایش امنیت محلی و ارائه به هنگام خدمات پلیسی	۷۴	۷۴	۵۶۹۶۶۰	۴۰۵۴۰۴
X2	ایجاد اشتغال برای اقشار مختلف	۱۱۴	۶۸	۶۰۶۵۸۰	۳۷۴۰۷۰	X22	ساماندهی مکان‌های مخروبه محله	۷۴	۷۴	۴۰۴۲۸۹	۴۰۳۲۶۷
X3	افزایش قدرت خرید	۹۹	۷۸	۳۹۱۳۴۰	۳۹۹۰۴۹	X23	ایجاد محله امن به لحاظ سرقت و ...	۷۳	۷۳	۵۴۳۹۰۸	۳۹۸۷۸۳
X4	مناسب بودن قیمت زمین و مسکن	۷۶	۷۶	۴۱۸۷۵۵	۴۱۵۵۰۸	X24	فراهم کردن امنیت مناسب برای شهروندان در شب	۷۱	۷۱	۱۰۳۰۴۹	۳۸۸۱۱۰
X5	افزایش کمک‌های دولتی در بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی	۶۲	۷۴	۳۵۶۰۸۹	۴۰۵۴۰۹	X25	فرهنگ‌سازی نوع دوستی و کاهش نزاع در محله	۷۴	۷۴	۹۴۹۹۳	۴۰۴۷۲۴
X6	توزیع عادلانه درآمد و کاهش فقر بین طبقات مختلف جامعه	۱۱۰	۶۷	۵۸۴۷۵۲	۳۶۷۴۳۶	X26	ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای مقابله با بلایای طبیعی	۷۸	۷۸	۹۴۸۲۷	۴۲۶۵۳۷
X7	رضایتمندی افراد از محل زندگی خود	۱۰۸	۷۱	۵۶۸۳۱۷	۳۹۴۳۱۰	X27	کاهش تصادفات خیابانی با فراهم نمودن شبکه معابر مهندسی شده	۶۸	۶۸	۹۷۱۲۳	۳۷۲۱۸۷
X8	آگاهی از رخدادهای محله	۷۶	۷۷	۴۱۶۱۵۸	۴۲۱۰۰۴	X28	ایجاد زیرساخت‌های بهینه حمل‌ونقل عمومی در خدمت‌رسانی به شهروندان	۷۵	۷۵	۵۶۲۵۹۰	۴۰۹۷۲۲
X9	تقویت هویت محلی	۱۰۲	۶۹	۵۲۸۵۱۹	۳۷۸۸۷۴	X29	ساماندهی پیاده‌روها برای عبور و مرور سالمندان و معلولان	۷۹	۷۹	۵۲۱۶۶۲	۴۳۱۶۱۸
X10	افزایش اعتماد عمومی بین افراد جامعه	۵۳	۷۱	۳۱۴۰۵۷	۳۸۷۹۶۴	X30	بسترسازی پیاده‌روها برای عبور و مرور در ساعات پرتراکم آمدو شد	۷۰	۷۰	۲۰۰۲۵۴	۳۸۳۹۴۸
X11	ایجاد اماکن مذهبی (مسجد و حسینیه و ...) در سطح محله	۵۴	۷۵	۳۰۹۰۳۸	۴۰۹۸۵۸	X31	افزایش رضایتمندی از دسترسی به خدمات آموزش عمومی (کتابخانه و ...)	۸۱	۸۱	۴۰۴۰۵۱	۴۴۱۷۳۷
X12	ارائه خدمات و امکانات ورزشی (سوله، چمن‌های ورزشی) در محله	۱۰۶	۷۲	۵۷۰۷۰۵	۳۹۴۱۱۱	X32	مکان‌یابی مناسب مدارس آموزشی جهت سهولت دسترسی شهروندان	۷۶	۷۶	۵۰۹۵۲۶	۴۱۴۱۰۶
X13	افزایش رضایتمندی از فضای‌های داخلی واحدهای مسکونی	۶۲	۷۲	۳۴۳۵۱۶	۳۹۴۸۶۴	X33	فراهم ساخت خدمات آموزشی مناسب در سطح محله	۷۲	۷۲	۳۹۱۸۵۰	۳۹۴۳۷۰
X14	رضایتمندی از امکانات و تجهیزات واحدهای مسکونی	۴۸	۷۶	۲۷۶۵۳۳	۴۱۴۹۷۷	X34	طراحی مناسب واحدهای مسکونی محله جهت کاهش آلودگی‌های صوتی	۶۹	۶۹	۱۲۷۸۵۲	۳۷۷۲۶۱
X15	ساختن چشم‌اندازهای زیبای شهری	۷۶	۷۸	۴۲۰۰۴۷	۴۲۶۶۶۵	X35	دفع فاضلاب شهری باکیفیت مناسب	۷۹	۷۹	۵۸۲۲۰۰	۵۳۲۱۲۳
X16	افزایش رضایت از کیفیت خیابان‌ها و مسیرهای پیاده	۷۶	۷۷	۴۲۲۰۱۴	۴۲۰۳۱۹	X36	فراهم‌سازی سیستم‌های به‌روز جمع‌آوری زباله	۷۹	۷۹	۵۱۳۱۱۳	۴۳۰۱۰۲
X17	رضایتمندی از نحوه دسترسی و جانمایی مناسب سطل زباله	۱۰۷	۷۱	۵۶۸۰۱۷	۳۸۹۳۹۴	X37	نظافت خیابان‌ها و فضاها شهری و مکان‌های عمومی	۷۲	۷۲	۳۵۳۲۲۱	۳۹۲۸۵۸
X18	رضایت از سلامت روحی خود در فضا و محیط شهری	۶۹	۷۳	۵۱۲۲۸۵	۴۲۵۸۷۳	X38	ساماندهی فضاها سبز و بسترسازی درختکاری در سطح شهر	۷۰	۷۰	۱۳۱۲۰۳	۳۸۲۶۷۲
X19	رضایت از سلامت جسمی خود در محیط شهری	۶۴	۷۱	۳۶۲۲۳۲	۳۸۹۵۴۸	X39	فرهنگ‌سازی تفکیک زباله و بازیافت پسماندها به چرخه تولید	۸۰	۸۰	۵۳۹۴۱۵	۴۳۱۳۶۰
X20	رضایتمندی از هزینه‌های بهداشت و درمان	۹۹	۷۵	۵۳۲۸۶۴	۴۱۰۳۸۸	X40	جلوگیری از آلاینده‌های محیطی در سطح شهر	۷۶	۷۶	۳۵۴۹۶۴	۴۱۵۷۴۵

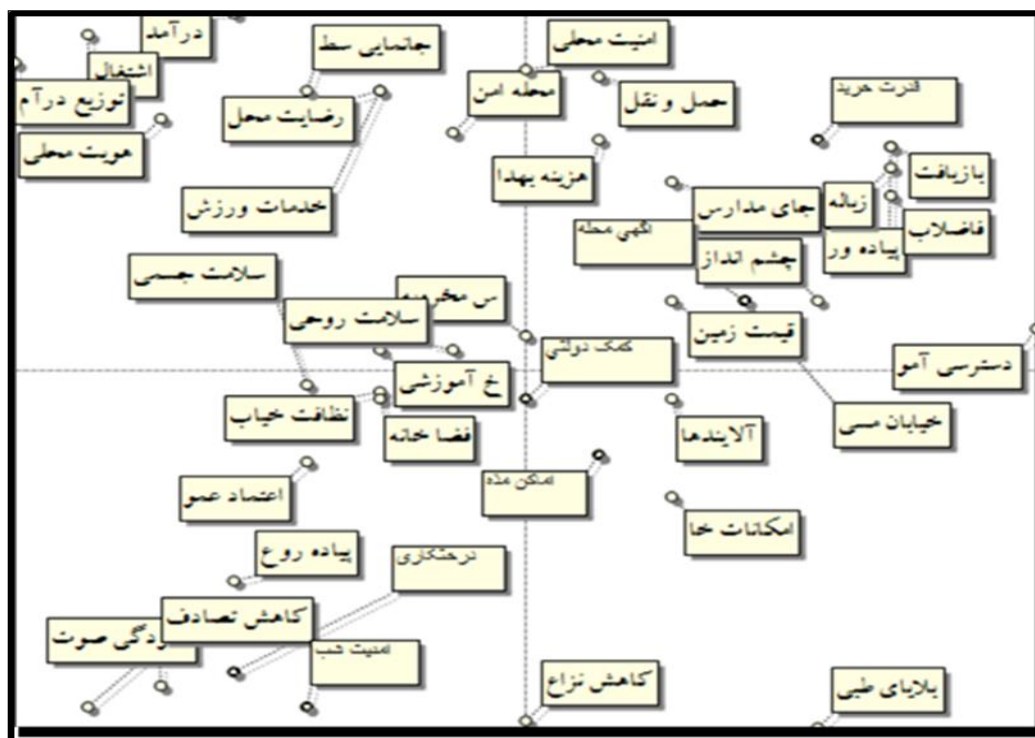
منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

بعد از تعیین عوامل کلیدی اثرگذار، با یک روش ساده می‌توان دریافت که تأثیر متغیرها با در نظر گرفتن تعداد گروه‌های ارتباطی در ماتریس تشکیل شده، قابل سنجش است؛ بنابراین به صورت منظم مجموعه عددهای هر سطر،

نشان دهنده تأثیرگذاری متغیر مربوط و مجموعه عددهای هر ستون، نشان دهنده تأثیرپذیری متغیر مربوطه است. پس کلیه متغیرها و محیط دربرگیرنده آنها را می‌توان با نمایش آنها در یک نمودار مفهومی یا یک محور مختصات (تأثیرگذار - تأثیرپذیری) نمایش داد. در این تحقیق نیز به دسته‌بندی متغیرها و میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنها در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل پرداخته شد (جدول ۶). برای دسته‌بندی مؤلفه‌های تأثیرگذار و تأثیرپذیر با استفاده از تحلیل نرم‌افزار میک‌مک، نموداری ترسیم گردید.

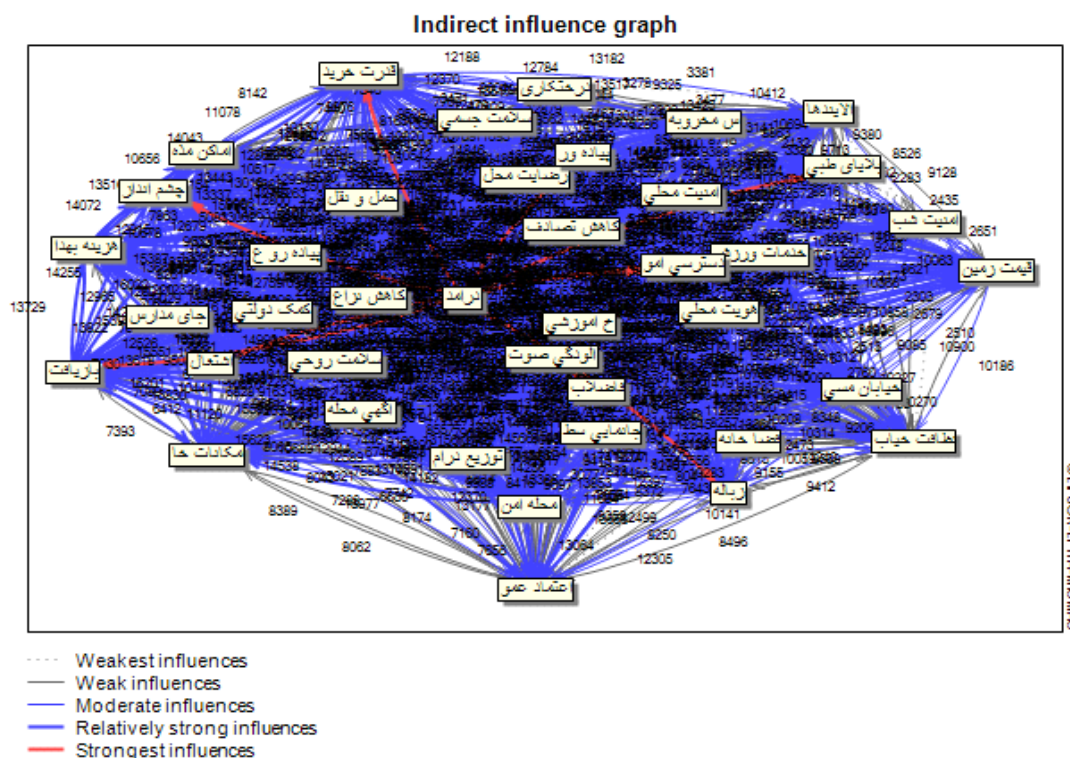
متغیرهای تعیین‌کننده یا تأثیرگذار

این متغیرها بیشتر تأثیرگذار بوده و کم‌تر تأثیرپذیر می‌باشند. بنابراین سیستم بیشتر به این متغیرها بستگی دارد. این متغیرها در قسمت شمال غربی نمودار نمایش داده می‌شوند. متغیرهای تأثیرگذار، بحرانی‌ترین مؤلفه‌ها می‌باشند، زیرا که تغییرات سیستم وابسته به آنها است و میزان کنترل بر این متغیرها بسیار مهم است. از طرف دیگر، این متغیرها، به‌عنوان متغیرهای ورودی به سیستم می‌باشند. در میان این دسته متغیرها، اغلب متغیرهای محیطی یا بافتی را که به‌شدت بر سیستم تأثیرگذارند، می‌توان یافت. این متغیرها توسط سیستم قابل کنترل نیستند زیرا که خارج از سیستم قرار دارند. شکل (۷۳-۴) نقشه پراکندگی متغیرها و جایگاه آنها در محور تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را نشان می‌دهد.

شکل ۳. نقشه پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم متغیرها
منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

نتایج (شکل ۳) نمودار پراکندگی متغیرها و جایگاه آنها بر اساس تأثیرات مستقیم متغیرها با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک حاکی از آن دارد که از میان ۴۰ عامل کلیدی شناسایی‌شده در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل، ۱۵ عامل (رضایت از میزان درآمد، ایجاد اشتغال برای اقشار مختلف، توزیع عادلانه درآمد و کاهش فقر بین طبقات مختلف جامعه، افزایش امنیت محلی و ارائه به‌هنگام خدمات پلیسی، رضایتمندی افراد از محل زندگی خود، تقویت هویت محلی، ارائه خدمات و امکانات ورزشی (سوله، چمن‌های ورزشی و...) در محله، رضایتمندی از نحوه دسترسی و جانمایی مناسب

شکل ۶. نمودار روابط غیرمستقیم بین متغیرها (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)
 منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

از میان ۴۰ عامل بررسی شده در تحقیق حاضر، ۱۵ متغیر تأثیرگذار مهم به عنوان عوامل کلیدی مؤثر بر ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل انتخاب شده‌اند. بررسی تأثیرگذاری روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها حاکی از آن دارد تمامی ۱۵ شاخص ذکر شده در تأثیرات مستقیم در تأثیرات غیرمستقیم نیز عیناً و با جابه‌جایی کم در رتبه تکرار شده‌اند که حاکی از روایی، دقت محاسبات و قابل اطمینان بودن آنها است. بر این اساس در راستای ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل، برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری در قالب ۱۵ عامل کلیدی مؤثر می‌تواند نقش حیاتی داشته باشد. در (جدول ۸) عوامل کلیدی مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل با رویکرد آینده‌نگاری آورده شده است.

جدول ۸. انتخاب نهایی عوامل کلیدی تأثیرپذیر مستقیم و غیرمستقیم در تاب‌آوری منطقه

ردیف	عوامل کلیدی (تأثیر مستقیم)	عوامل کلیدی (تأثیرات غیرمستقیم)
۱	رضایت از میزان درآمد	رضایت از میزان درآمد
۲	ایجاد اشتغال برای اقشار مختلف	ایجاد اشتغال برای اقشار مختلف
۳	توزیع عادلانه درآمد و کاهش فقر بین طبقات جامعه	توزیع عادلانه درآمد و کاهش فقر بین طبقات مختلف جامعه
۴	افزایش امنیت محلی و ارائه به هنگام خدمات پلیسی	ارائه خدمات و امکانات ورزشی (سوله، چمن‌های ورزشی و...) در محله
۵	رضایتمندی افراد از محل زندگی خود	افزایش امنیت محلی و ارائه به هنگام خدمات پلیسی
۶	تقویت هویت محلی	رضایتمندی افراد از محل زندگی خود
۷	ارائه خدمات و امکانات ورزشی در محله	رضایتمندی از نحوه دسترسی و جانمایی مناسب سطل زباله
۸	رضایتمندی از نحوه دسترسی و جانمایی مناسب سطل زباله	ایجاد زیرساخت‌های بهینه حمل‌ونقل عمومی به شهروندان
۹	رضایتمندی از هزینه‌های بهداشت و درمان	ایجاد محله امن به لحاظ سرقت، شرارت و ...
۱۰	ایجاد محله امن به لحاظ سرقت، شرارت و ...	فرهنگ‌سازی تفکیک زباله و بازیافت پسماندها به چرخه تولید
۱۱	ایجاد زیرساخت‌های بهینه حمل‌ونقل عمومی به شهروندان	تقویت هویت محلی
۱۲	ساماندهی پیاده‌روها برای عبور و مرور سالمندان و معلولان	رضایتمندی از هزینه‌های بهداشت و درمان

۱۳	دفع فاضلاب شهری باکیفیت مناسب	ساماندهی پیاده‌روها برای عبور و مرور سالمندان و معلولان
۱۴	فراهم‌سازی دستگاه‌های به‌روز جمع‌آوری زباله	فراهم‌سازی دستگاه‌های به‌روز جمع‌آوری زباله
۱۵	رضایت از سلامت روحی خود در فضا و محیط شهری	رضایت از سلامت روحی خود در فضا و محیط شهری

منبع: (یافته‌های پژوهش ۱۴۰۱)

در (جدول ۸) از میان عوامل کلیدی مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل، ۱۵ عامل مؤثر «رضایت از میزان درآمد، ایجاد اشتغال برای اقشار مختلف، توزیع عادلانه درآمد و کاهش فقر بین طبقات مختلف جامعه، افزایش امنیت محلی و ارائه به‌نگام خدمات پلیسی، رضایتمندی افراد از محل زندگی خود، تقویت هویت محلی، ارائه خدمات و امکانات ورزشی (سوله، چمن‌های ورزشی و...)» در محله، رضایتمندی از نحوه دسترسی و جانمایی مناسب سطل زباله، رضایتمندی از هزینه‌های بهداشت و درمان، ایجاد محله امن به لحاظ سرقت، شرارت و...، ایجاد زیرساخت‌های بهینه حمل‌ونقل عمومی در خدمت‌رسانی به شهروندان، ساماندهی پیاده‌روها برای عبور و مرور سالمندان و معلولان، دفع فاضلاب شهری باکیفیت مناسب، فراهم‌سازی سیستم‌های به‌روز جمع‌آوری زباله و رضایت از سلامت روحی خود در فضا و محیط شهری» هم دارای تأثیرپذیری بالا و هم دارای تأثیرگذاری بالایی هستند. از این‌رو توجه جدی به این عوامل در برنامه‌ریزی‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری در راستای ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل ضروری است.

نتیجه‌گیری

سنجش کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کمک کرده و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان را تسهیل سازد. همچنین یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای بازشناسی استراتژی‌های سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده استفاده شوند. با توجه به این امر سنجش کیفیت زندگی شهر جهت هدایت، کنترل و توسعه پایدار و تأمین نیازهای اساسی شهر از ضرورت و اهمیت خاص برخوردار است. در همین راستا پژوهش حاضر باهدف سنجش وضعیت کنونی سطح کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل و ارائه راهبردهای کلیدی مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری انجام شد. در این پژوهش جهت ارزیابی و سطح‌بندی وضعیت موجود شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری اردبیل، ابتدا پرسشنامه‌ای با حجم نمونه ۳۸۴ پرسشنامه طراحی و در مناطق شهری اردبیل تکمیل گردید. میانگین داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها برای هر شاخص، جهت ارزیابی و رتبه‌بندی مناطق وارد مدل تاپسیس شد. نتایج حاصل از مدل تاپسیس نشان داد که منطقه ۵ شهر اردبیل با کسب بالاترین امتیاز ۰/۹۷۹ از وضعیت بسیار مطلوبی برخوردار است. بعدازاین منطقه، منطقه ۱ شهر اردبیل با کسب امتیاز ۰/۶۹۲ از کیفیت زندگی مطلوب، منطقه ۴ شهر اردبیل با کسب امتیاز ۰/۴۴۰ از کیفیت زندگی متوسط برخوردار هستند. رتبه آخر را دو منطقه ۳ و ۲ شهر اردبیل به ترتیب با کسب امتیاز ۰/۱۵۳ و ۰/۰۸۳ به خود اختصاص داده‌اند که از شاخص‌های کیفیت زندگی بسیار نامطلوبی برخوردار می‌باشند.

برای ارتقای اصولی کیفیت زندگی در مناطق شهری با رویکرد آینده‌نگری، می‌بایست نیروهای و پیشران‌های مؤثر در راستای ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهر اردبیل پیش‌بینی و در برنامه‌ریزی‌های اجرای آتی موردتوجه قرار می‌گرفت. از این‌رو از طریق پرسشنامه و به روش دلفی توسط کارشناسان و متخصصین شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری عوامل تأثیرگذار کلیدی و اهمیت نسبی هر کدام از شاخص‌ها در جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی تعیین شد. شاخص‌های مؤثر و اهمیت نسبی آنها برای استخراج راهبردهای کلید مؤثر در برنامه‌ریزی‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری جهت ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهر اردبیل وارد نرم‌افزار MICMAC شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که پانزده شاخص کلیدی «رضایت از میزان درآمد، ایجاد اشتغال برای اقشار مختلف، توزیع عادلانه درآمد و کاهش فقر بین طبقات مختلف جامعه، افزایش امنیت محلی و ارائه به هنگام خدمات پلیسی، رضایتمندی افراد از محل زندگی خود، تقویت هویت محلی، ارائه خدمات و امکانات ورزشی (سوله، چمن‌های ورزشی و...) در محله، رضایتمندی از نحوه دسترسی و جانمایی مناسب سطل زباله، رضایتمندی از هزینه‌های بهداشت و درمان، ایجاد محله امن به لحاظ سرقت، شرارت و ...، ایجاد زیرساخت‌های بهینه حمل‌ونقل عمومی در خدمت‌رسانی به شهروندان، ساماندهی پیاده‌روها برای عبور و مرور سالمندان و معلولان، دفع فاضلاب شهری باکیفیت مناسب، فراهم‌سازی سیستم‌های به‌روز جمع‌آوری زباله و رضایت از سلامت روحی خود در فضا و محیط شهری» در برنامه‌ریزی‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری در راستای ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل نقش حیاتی دارند. لذا به متولیان و مسئولین اجرایی شهر اردبیل پیشنهاد می‌گردد در اجرای برنامه‌های آتی با رویکرد آینده‌نگری جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری اردبیل به‌ویژه در مناطق شهری ۲ و ۳ شهر اردبیل که از وضعیت بسیار نامطلوبی برخوردارند، اهتمام بیشتری به ۱۵ راهبرد کلیدی داشته باشند. در همین راستا به مدنظر قرار دادن پیشنهادهای زیر در برنامه‌های آتی می‌تواند در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل راهگشا باشد:

- ❖ تمرکز بر راهبردها و پیشران‌های کلیدی مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی مناطق شهری اردبیل جهت مدیریت بهتر آنها؛
- ❖ تعیین برنامه زمانی کوتاه‌مدت و بلندمدت به‌منظور بهبود کیفیت زندگی ساکنان و اتخاذ اقدامات لازم برای رسیدن به اهداف موردنظر.
- ❖ تشویق و حمایت مالی مراکز و مؤسسات علمی و پژوهشی در جهت تقویت پژوهش‌های آینده‌نگاری در زمینه ارتقا بخشی به شاخص‌های کیفیت زندگی.
- ❖ تلاش در جهت مشارکت دادن سازمان‌ها و نهادهای شهری در تدوین و اجرای برنامه‌ها و استفاده مطلوب از پتانسیل‌های نهفته در این دستگاه‌ها؛
- ❖ ضرورت استفاده از شاخص‌های عینی کیفیت زندگی جهت دستیابی به راهبردهای کلیدی عینی در برنامه آتی؛
- ❖ تدوین سند راهبردی «ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد آینده‌نگری» به‌منظور ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در برنامه‌ریزی‌های اجرایی و آتی شهر.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

- ۱) احدنژاد روشتی، محسن و نجفی، سعید (۱۳۹۹). شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده کیفیت زندگی سکونتگاه‌های شهری با تأکید بر کاربرد آینده‌پژوهی. نمونه موردی: محلات کارمندان و اسلام‌آباد شهر زنجان، آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص. ۱۲۶-۱۰۵. http://gps.gu.ac.ir/article_109599.html?lang=en
- ۲) احدنژاد روشتی، محسن؛ نجفی، سعید و محمدی ترکمانی، حجت (۱۳۹۹). تحلیل عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی شهری (نمونه موردی: محلات اسلام‌آباد و کارمندان شهر زنجان). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۵، شماره ۱، صص. ۱۸۵-۱۹۸. https://jshsp.rasht.iau.ir/article_672188.html?lang=en
- ۳) اکبری، محمود و التیامی‌نیا، رضا (۱۴۰۰). تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی و رفاه در مادر شهرهای ایران. جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۹، شماره ۷۰، صص. ۹۶-۸۱. http://mag.iga.ir/article_247687.html?lang=en
- ۴) امین مظفری، فاروق؛ سیدرنجبرسقرچی، میرمصطفی؛ بهاری، هادی و موذن عموقین، علی (۱۳۹۶). رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اردبیل)، جامعه‌شناسی و مدیریت سبک زندگی، دوره ۳، شماره ۹، صص. ۱۵۵-۱۱۹. <https://www.magiran.com/paper/1956405>
- ۵) امیری مجد، مجتبی؛ حسینی، سیده فاطمه و جعفری، اصغر (۱۳۹۳). مقایسه‌ی کیفیت زندگی و صمیمیت زناشویی والدین کودکان دارای سندرم داون، والدین کودکان دارای ناتوانی یادگیری و والدین کودکان عادی، ناتوانی‌های یادگیری، دوره ۴، شماره ۱، صص. ۵۵-۳۸. https://jld.uma.ac.ir/article_216.html?lang=en
- ۶) باستانیان، مریم؛ پناهی، علی و عبدالله‌زاده طرف، اکبر (۱۳۹۷). ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در بافت‌های قدیم و جدید شهر تبریز (نمونه موردی: مرزداران و کوچه باغ)، مطالعات جامعه‌شناسی، دوره ۱۱، شماره ۳۹، صص. ۸۹-۷۳. https://jss.tabriz.iau.ir/article_541372.html
- ۷) بحرینی، سیدحسین؛ علی قلعه باباخانی، ملیحه و سامه، رضا (۱۳۹۳). تبیین ماهیت رویکرد "کیفیت زندگی شهری" در تئوری‌های طراحی شهری، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، دوره ۷، شماره ۱۳، صص. ۱۶۷-۱۵۱. http://www.armanshahrjournal.com/article_33443.html?lang=en
- ۸) بریاجی، فرزاد؛ حاتمی نژاد، حسین و اقبالی، ناصر (۱۳۹۸). نابرابری‌های فضایی و تأثیر آن بر کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱ و ۱۹ تهران، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۱، شماره ۳، صص. ۲۳-۱). https://geography.garmsar.iau.ir/article_665852.html
- ۹) پورمحمدی، محمدرضا؛ حسین‌زاده‌دلیر، کریم؛ قربانی، رسول و زالی، نادر (۱۳۸۹). مهندسی مجدد فرآیند برنامه‌ریزی با تأکید بر کاربردی آینده‌نگاری، جغرافیا و توسعه، دوره ۸، شماره ۲۰، صص. ۵۸-۳۷. https://gdij.usb.ac.ir/article_595.html
- ۱۰) چاره‌جو، فرزین و احمدی، عاطفه (۱۳۹۹). ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات حاشیه‌نشین شهر سنندج، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۵، شماره ۲، صص. ۴۹۸-۴۸۳. https://jshsp.rasht.iau.ir/article_672846.html
- ۱۱) حاتمی‌نژاد، حسین؛ منوچهری میاندوآب، ایوب؛ فرجی ملائی، امین و فرهادی، صامت (۱۳۹۰). تحلیل کیفیت زندگی روستاهای ادغام شده در شهر میاندوآب، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۹، شماره ۱۶، صص. ۲۴۳-۲۱۹. https://jgrd.um.ac.ir/article_28100.html?lang=en
- ۱۲) حاجلو، نادر (۱۳۹۴). مدل‌یابی علی کیفیت زندگی معلمان بر اساس هوش هیجانی، خشم و احساس خودکارآمدی، روان‌شناسی مدرسه، دوره ۴، شماره ۴، صص. ۳۷-۵۹. https://jsp.uma.ac.ir/article_399.html?lang=en
- ۱۳) حسینی امین، سیده نرگس؛ سید میرزایی، سید محمد و ادیسی، افسانه (۱۳۹۶). عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر کیفیت زندگی شهروندان تهرانی، رفاه اجتماعی، دوره ۱۷، شماره ۶۶، صص. ۲۵۴-۲۲۳-۱. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3028-en.html>
- ۱۴) خادمی، زهرا؛ صفایی، صفی‌الله؛ مرادی و شهباز، نسرین (۱۳۹۷). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (مورد مطالعه: زنان ۲۵ تا ۶۵ ساله شهر تهران)، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲، شماره ۲۹، صص. ۱۶۸-۱۴۷. https://jas.ui.ac.ir/article_22735.html

- (۱۵) دادفر، شیما؛ مرادی مسیحی، وراز؛ احمدیان، رضا و بندرآبادی، رضا (۱۳۹۷). تدوین فرآیند طرح‌های توسعه شهری بر مبنای رویکرد آینده‌نگاری، جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۶، شماره ۵۷، صص. ۳۰-۴۶.
http://mag.iga.ir/article_253462.html
- (۱۶) راسخ، کرامت الله (۱۳۹۱). فرهنگ جامع جامعه‌شناسی و علوم انسانی. جلد دوم، شیراز: انتشارات نوید.
- (۱۷) رضایی، محمدرضا و آسیابانی، زهرا (۱۳۹۷). ارزیابی میزان اثرپذیری مشارکت شهروندان از کیفیت زندگی در امور شهری نی‌ریز. جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۶، شماره ۵۸، صص. ۱۴۱-۱۵۶.
http://mag.iga.ir/article_253450.html?lang=fa
- (۱۸) سلیمی‌راد، سعیده؛ کریمیان بستانی، مریم و انوری، محمود رضا (۱۴۰۰). ارزیابی و تحلیل مؤلفه‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری زاهدان. جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۱۲، شماره ۱، صص. ۲۶۷-۲۵۵.
http://www.jgeoqeshm.ir/article_141786.html?lang=en
- (۱۹) سنائی، سولماز؛ سرور، رحیم و عزت‌پناهی، بختیار (۱۳۹۹). ظرفیت شناسی تحقق‌پذیری مدیریت یکپارچه شهری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه‌ی موردی کلانشهر تهران). جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۸، شماره ۶۶، صص. ۵۴-۳۵.
http://mag.iga.ir/article_245613.html
- (۲۰) شاهین، سمیرا (۱۴۰۰). ارزیابی سطح کیفیت زندگی شهری (مورد مطالعه: شهرک منظره خمینی‌شهر)، جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۱۰، شماره ۴۰، صص. ۱۰۱-۱۲۲.
https://journals.iau.ir/article_684968.html
- (۲۱) صابونچی، میترا؛ امین‌زاده گوهرریزی، بهناز و شاهچراغی، آزاده (۱۴۰۰). بررسی شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی شهرهای جدید ایران بر اساس ویژگی‌های معماری (مطالعه موردی شهرهای اندیشه، پردیس، پرند). جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۹، شماره ۶۸، صص. ۱۶۳-۱۴۳.
http://mag.iga.ir/article_245430.html
- (۲۲) علیزاده، جابر و محمدی، جمال (۱۴۰۰). تحلیلی بر رضایت از کیفیت زندگی در مناطق مرکزی شهرها (نمونه موردی: تأثیرات متغیرهای فردی در کیفیت زندگی ساکنین محلات مرکزی شهر اردبیل). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۳، شماره ۳، صص. ۱۰۷۲-۱۰۴۹.
https://jhgr.ut.ac.ir/article_77189.html?lang=en
- (۲۳) غفاری، غلامرضا؛ کریمی، علیرضا و نودری، حمزه (۱۳۹۱). روند مطالعه کیفیت زندگی در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۱، شماره ۳، صص. ۱۰۷-۱۳۴.
https://jisr.ut.ac.ir/article_36564.html
- (۲۴) غیاثوند، الهام (۱۳۸۸). تأثیر سرمایه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری. فصلنامه مهندس مشاور، ۴۵.
<https://www.sid.ir/paper/464753/fa>
- (۲۵) قادری، پریسا؛ کریمیان بستانی، مریم و حافظ رضازاده، معصومه (۱۴۰۰). تحلیل توزیع فضایی شاخص‌های ترکیبی کیفیت زندگی شهری شهر چابهار، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۳۶، شماره ۲، صص. ۲۱۱-۲۳۱.
https://geography.garmsar.iau.ir/article_680448.html
- (۲۶) قاسمی، اکرم و نوری، زهرا (۱۳۹۵). ارزیابی کیفیت زندگی در شهرهای جدید با استفاده از سنجش کیفیت ذهنی؛ مورد مطالعه: شهر جدید هشتگرد. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۷، شماره ۲۵، صص. ۱۷۲-۱۵۹.
https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_1962.html
- (۲۷) قانعی، محبوبه؛ اسمعیل‌پور، نجما و سرائی، محمدحسین (۱۳۹۶). سنجش کیفیت زندگی در محلات شهری در راستای ارتقاء کیفیت زندگی (مطالعه موردی محله قلعه شهر بافق). پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۸، شماره ۲۸، صص. ۴۴-۲۱.
https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_2333.html
- (۲۸) قربانی، زینب؛ خاکپور، براتعلی و مافی، عزت‌اله (۱۳۹۲). تحلیل توزیع فضایی کیفیت زندگی در محله‌ها شهر چالوس. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۴، شماره ۱۳، صص. ۱-۱۸.
https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_1.html
- (۲۹) کاظم‌زاده، علی؛ نیسانی سامانی، نجمه؛ درویشی بلورانی، علی؛ تومانیان، آرا و پوراحمد، احمد (۱۳۹۷). ارزیابی کیفیت زندگی شهری با استفاده از سنجش‌ازدور و GIS، اطلاعات جغرافیایی سپهر، دوره ۲۷، شماره ۱۰۷، صص. ۱۳۲-۱۱۳.
https://www.sepehr.org/article_33565.html
- (۳۰) موسوی، میرنجم و باقری، علی (۱۳۹۱). ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات شهر سردشت، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۳، شماره ۹، صص. ۹۵-۱۱۶.
https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_1521.html?lang=fa

- ۳۱) نریمانی، محمد؛ یوسفی، فاطمه و کاظمی، رضا (۱۳۹۳). نقش سبک‌های دلبستگی و کیفیت زندگی رد پیش‌بینی بهزیستی روانشناختی نوجوانان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری. مجله‌ی ناتوانی یادگیری، دوره ۳، شماره ۴، صص ۱۲۴-۱۴۲. https://jld.uma.ac.ir/article_193.html
- ۳۲) نظم‌فر، حسین و محمدی، چنور (۱۳۹۶). سنجش کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: منطقه دو شهر اردبیل). آمایش محیط، دوره ۱۰، شماره ۳۶، صص ۶۹-۹۲. https://ebtp.malayer.iau.ir/article_531364.html
- ۳۳) نقدی، اسداله و بابایی، حیدر (۱۳۹۴). مروری بر شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت زندگی شهری (مورد مطالعه شهر همدان)، مطالعات مدیریت شهری، دوره ۷، شماره ۲۳، صص ۲-۱۴. https://journals.srbiau.ac.ir/article_9389.html
- ۳۴) یوسف‌زاده، زهره؛ نوری کرمانی، علی؛ خاتمی نژاد، حسین و حسین‌زاده، محمد مهدی (۱۳۹۹). بازآفرینی فضاهای شهری با رویکرد کیفیت زندگی در منطقه ۱۵ تهران، جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۷۷۴-۷۵۳. http://www.jgeoqeshm.ir/article_133982.html
- 35) Liu, B.C. (1996). Quality of Life Indicators in US Metropolitan Areas: A Statistical Analysis. Praeger, New York. <https://www.jstor.org/stable/27521815>
- 36) Ahadnejad, M. & Najafy, S. (2020). Identification of Key Factors Affecting the Future Status of Quality of Life in Urban Settlements with an Emphasis on Future Studies (Case Study: Karmandan and Islamabad neighborhoods City of Zanjan). Geographical Planning of Space, Vol.10, No.35, pp.105-126. [Persian].
- 37) Ahadnejad, M., Najafi, S. & Mohamadi Torkamani, H. (2020). Analysis of factors affecting the Urban Life Quality (Case study: Islamabad and Karmandan Neighborhoods City of Zanjan). Journal of Studies of Human Settlements Planning, Vol.15, No.1, pp.185-198. [Persian].
- 38) Akbari, M. & Eltiyami nia, R. (2021). Analysis of effective Factor in quality of life and well-being in Iran Metropolis. Geography, Vol.19, No.70, pp.81-96. [Persian].
- 39) Alberti, F. G. & Giusti, J. D. (2012). Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: The Motor Valley cluster. City, Culture and Society, Vol.3, No. 4, pp.261-273. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2012.11.003>.
- 40) Alizadeh, J. & Mohammadi, J. (2021). An Analysis of Quality of Life Satisfaction in Central areas Cities (Case Study: The Impacts of Individual Variables on the Quality of Life of Residents of Ardabil City Central Neighborhoods). Human Geography Research, Vol.53, No. 3, pp.1049-1072. [Persian].
- 41) Amin Mozafari, F., Sideranjabrsaqazchi, M., Behari, H. & Mozen Amuqin, A. (2016). The relationship between dimensions of social capital and quality of life (case study: citizens over 18 years of age in Ardabil), Sociology and Lifestyle Management, Vol.3, No.9, pp. 119-155. [Persian].
- 42) Amiri Majd, M., Hosseini, S. & Jafari, A. (2014). Comparing the Quality of Life and Marital Intimacy among Parents of Children with Down syndrome, Parents of Children with Learning Disabilities, and Parents of Normal Children. Journal of Learning Disabilities, Vol.4, No.1, pp. 38-55. [Persian].
- 43) Bahrayni, S.H., Ali Ghaleh Babakhani, M. & Sameh, R. (2015). Clarifying the Nature of the "Urban Quality of Life": An Approach in the Urban Design Theories. Armanshahr Architecture & Urban Development, Vol.7, No13, pp.151-167. [Persian].
- 44) Bastanian Shahgoli, M., Panahi, A. & Abdollahzadeh Taraf, A. (2018). Evaluating the indicators of urban life quality in old and new textures of Tabriz (Case study: Koch- e Bagh and Marzadaran). Sociological studies, Vol.11, No.39, pp. 73-89. [Persian].
- 45) Beriaji, F., Hataminejad, H. & Iqbali, N. (2018). Spatial inequalities and its effect on the quality of urban life (Case study: District 1 and 19 of Tehran), New attitudes in human geography, Vol.11, No.3, pp. 1-23. [Persian].
- 46) Biagi, B, Ladu, M. G. & Meleddu, M. (2018). Urban quality of life and capabilities: An experimental study. Ecological Economics, Vol.150, pp.137-152. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921800917301921>

- 47) Białowolska, D. (2016). Quality of life in cities—Empirical evidence in comparative European perspective. *Cities*, Vol.58, pp. 87-96. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264275116301330>
- 48) Bonomi, A, Patric, D. & Bushnell, D.(2000).Validation of the United States’ version of the World Health Organization Quality of Life (WHOQOL) instrument. *Journal of Clinical Epidemiology*, Vol.53, pp.1-12. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0895435699001237>
- 49) Charejoo, F. & Ahmadi, A. (2020). Evaluation of Quality Of Life Indicators in Sanandaj City Neighbourhoods. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, Vol.15, No.2, pp.483-498. [Persian].
- 50) Dadfar, S., Moradi, V., Ahmadian, R. & BandarAbad, A. (2018). Formulating the process of urban development plans based on the foresight approach. *Geography*, Vol.16, No.57, pp.30-46. [Persian].
- 51) De Guimarães, J. C. F, Severo, E. A, Júnior, L. A. F, Da Costa, W. P. L. B. & Salmoria, F. T. (2020). Governance and quality of life in smart cities: Towards sustainable development goals. *Journal of Cleaner Production*, Vol.25. No.3, pp.119926. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652619347961>
- 52) Faria, P. A, Ferreira, F. A, Jalali, M. S, Bento, P, & António, N. J. (2018). Combining cognitive mapping and MCDA for improving quality of life in urban areas. *Cities*, Vol.78, pp.116-127. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264275117312234>
- 53) Farouh, H. E, El Din, H. S., Shalaby, A, & Elariane, S.A. (2013). Principles of urban quality of life for a neighborhood. *Hbrc*, Vol.9, No. 1, pp. 86-92. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1687404813000084>
- 54) Gavrilidisa, A. Ciocăneaa, C. Nițăa, M. Onosea, D. (2016). Urban Landscape Quality Index – planning tool for evaluating urban landscapes and improving the quality of life. *Procedia Environmental Sciences*, Vol.32, pp.155 –167. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878029616001468>
- 55) Ghafari, G., Karimi, A., & Nozari, H. (2012). Trend study of quality of life in Iran. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, Vol.1, No.3, pp.107-134. [Persian].
- 56) Ghanei, M., esmailpoor, N., & saraei, M. H. (2017). Evaluating quality of life in neighborhoods in order to improve quality of life (case study: Ghale neighborhood, Bafgh). *Research and Urban Planning*, Vol.8, No.28, pp.21-44. [Persian].
- 57) Ghasemi, K., & Noori, Z. (2016). Evaluation of quality of life in new towns using subjective quality assessment (Case study: Hashtgerd new town). *Research and Urban Planning*, Vol.7, No.25, pp.159-172. [Persian].
- 58) Ghiyasvand, A. (2008). The effect of social capital on the quality of life of urban residents. *Consulting Engineer Quarterly*, Vol.45. [Persian].
- 59) Ghorbani, Z., Khakpoor, B. & Mafi, E. (2013). Analysis of the spatial distribution of the quality of life in the Chalus City. *Research and Urban Planning*, Vol.4, No.13, pp.1-18. [Persian].
- 60) Goerlich, F. J. & Reig, E. (2021). Quality of life ranking of Spanish cities: A non-compensatory approach. *Cities*, Vol.109, pp. 102979. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264275120313275>
- 61) Hajloo, N. (2016). Causal modeling of teacher’s life quality based on emotional intelligence, anger and feelings of self-efficacy. *Journal of School Psychology*, Vol.4, No.4, pp. 37-59. [Persian].
- 62) Hataminezhad, H., Manouchehri, A., Faraji, A. & Farhadi, S. (2011). The analysis of living standard in villages integrated into urban areas (The case of miyandoab city), *Journal of Geography and Regional Development*, Vol.9, No.1, pp. 219-243. [Persian].
- 63) Hosseini Amin, S.N, Seyed Mirzaie, S.M & Adrisi A. (2017).Socio-Economic Factors Affecting the Quality of Life of Tehranian Citizens. *Refah*, Vol.17, No.66, pp. 223-254. [Persian].
- 64) Kazemzadeh, A., Neisany Samany, N., Darvishi Bolorani, A., Toomanian, A. & Pourahmad, A. (2018). Assessment of the quality of urban life using remote sensing and

- GIS. Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR), Vol.27, No.107, pp.113-132. [Persian].
- 65) Khademi, Z., Safaei, S. & Moradi Shahbaz, N. (2018). The Study of the Relationship between Social Capital and Quality Of Life (Case Study: Women Aged 25-65 Years in Tehran). *Journal of Applied Sociology*, Vol.29, No.2, pp. 147-168. [Persian].
- 66) Mousavi, M. & Bagheri, A. (2017). Evaluation of the spatial distribution of the quality of life in the neighborhoods of Sardasht city, *Research and Urban Planning*, Vol.3, No.9, pp.116-95. [Persian].
- 67) Murgs, F. & Klobucnik, M. (2018). Quality of Life in the City Urban Life or Well-Being in the City: Conceptualization and case study. *Ekológia*. Vol.37, No.2, pp.183–200. <https://www.proquest.com/openview/234d0e296a783399ba70e13f604d69e3/1?pq-origsite=gscholar&cbl=28154>
- 68) Naqdi, A. & Babaei, Haider. (2014). A review of indicators and components of the quality of urban life (the case study of Hamadan city), *Urban Management Studies*, Vol.7, No.23, pp. 2-14. [Persian].
- 69) Narimani, M., Yosefi, F. & Kazemi, R. (2014). The role of attachment styles and quality of life in predicting psychological well-being in adolescents with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, Vol.3, No.4, pp.124-142. [Persian].
- 70) Nazmfar, H., & Mohammadi, C. (2017). Evaluate the quality of urban life in eleven localities in the Region 2 City of Ardabil. *Environmental-based Territorial Planning (JETP)*, Vol.10, No.36, pp. 69-92. [Persian].
- 71) Papachristou, I.A, & Rosas-Casals, M. (2019). Cities and quality of life. Quantitative modeling of the emergence of the happiness field in urban studies, *Cities*, Vol.88, pp.191-208. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026427511730940X>
- 72) Pereira, M, & Canavarro, C. M. (2015). Reliability and validity of the European Portuguese version of the quality of life index EUROHISQOL-8 in HIV-infected patients, *Saude publica*, Vol.2, pp.187-183. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0870902515000371>
- 73) Potter, J, Cantarero, R, & Wood, H. (2012). The Multi-Dimensional Nature of Predicting Quality of Life, *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, Vol. 50, pp. 781-790. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812032181>
- 74) Pourmohammadi, M., Hossein Zadeh Delir, K., Ghorbani, R. & Zali, N. (2008). Re-engineering the planning process with an emphasis on the use of foresight, geography & development, Vol.8, No.20, pp. 37-58. [Persian].
- 75) Qadri, P., Karimian Bostani, M. & Hafez Rezazadeh, M. (1400). Spatial distribution analysis of the combined indicators of the quality of urban life in Chabahar city, *New Attitudes in Human Geography*, Vol.136, No.2, pp. 211-23. [Persian].
- 76) Rasakh, K. (2012). *Comprehensive culture of sociology and humanities*. Volume II, Shiraz: Navid Publications. [Persian].
- 77) Rezaei, M., & Asiyabani, Z. (2018). Evaluating the effectiveness of citizens' participation on the quality of life in urban affairs (case study: Niyriz city). *Geography*, Vol.15, No.58, pp.141-156. [Persian].
- 78) Rezvani, M.R, Mansourian, H. & Sattari, M.H. (2013). Evaluating Quality of Life in Urban Areas (Case Study: Noorabad City, Iran). *Social Indicators Research*, Vol.112, No.1, pp. 203-220. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0048-2>
- 79) Sabounchi Lilabadi, M., Aminzadeh Goharrizi, B., & Shahcheraghi, A. (2021). Study of mental indicators of quality of life of residents of residential complexes in new cities of Iran based on architectural features (Case study of Andisheh, Pardis, Parand cities). *Geography*, Vol.19, No.68, pp.143-163. [Persian].
- 80) Salimi rad, S., karimiyan bostany, M., & anvari, M. R. (2021). Evaluation and analysis of quality of life Dimension in urban Region (Case study: Zahedan city). *Geography (Regional Planning)*, Vol.12, No.1, pp. 267-255. [Persian].
- 81) Sanaei, S., Sarvar, R. & Ezzatpanah, B. (2020). Feasibility study of integrated urban management with futuristic approach (Case study of Tehran metropolis). *Geography*, Vol.18, No.66, pp. 35-54. [Persian].

- 82) Shahin, S (1400). Evaluation of the quality of urban life (case study: Khomeini Shahr Manzareh), *Geography and Environmental Studies*, Vol.10, No.40, pp. 101-122. [Persian].
- 83) Wann-Ming, W. (2019). Constructing urban dynamic transportation planning strategies for improving quality of life and urban sustainability under emerging growth management principles, *Sustainable Cities and Society*, Vol.44, pp.275-290. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2210670718304724>
- 84) Wolniak, R. & Kowalska, I. (2020). The level of the quality of life in the city and its monitoring. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Vol.3, No.34, pp.1-23. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13511610.2020.1828049>
- 85) Yousefzadeh, Z., Noori Kermani, A., Hataminejad, H. & hosseinzadeh, M. M. (2021). Regeneration Of Urban Spaces With A Life Quality Approach In Region 15 Of Tehran. *Geography (Regional Planning)*, Vol.11, No.1, pp.753-774. [Persian].